

Miten tieto päätyy tutkijan työpöydälle?

20.2.2012 Tekijä Jyväskylän yliopiston kirjasto

Informaatikko ja tämän jutun kirjoittaja (vas.) opastaa tutkija Kati Timosta tietokantojen käytössä.

Kansallinen elektroninen kirjasto, [FinELib](#), toteutti syys-lokakuussa 2011 tutkijoille suunnatun kyselyn siitä, millä tavoin työpaikan tarjoamia elektronisia aineistoja hyödynnetään. [Kyselyllä](#) tavoiteltiin yleiskuvaa siitä, millaisena tutkijat kokevat oman työpaikan tarjoaman e-aineistojen käytettävyyden ja riittävyyden oman tutkimustyön kannalta sekä sitä, millaisia haasteita tai vaikeuksia aineiston käyttöön liittyy. Kaikkiaan kansalliseen kyselyyn vastasi lähes neljä tuhatta tutkijaa yliopistoista, sektoritutkimuslaitoksista ja yliopistosairaaloista. Kyselyn kansalliset tulokset julkaistiin tammikuussa 2012. Keskeinen havainto on, että e-aineistojen käyttö ja käsitykset niiden saavutettavuudesta samoin kuin tutkijoita askarruttavat kysymykset ovat kaikkialla hyvin samantapaisia (ks. lisää [Kansalliskirjasto](#) 4/2011, 32-33).

Kyselyn aineisto tarjoaa vinkkejä kirjastolle laadukkaiden ja tutkijan kannalta oikeiden palvelujen tuottamiseen.

Kyselylle asetettujen tavoitteiden lisäksi aineisto tarjoaa runsaasti vinkkejä siitä, millaisiin asioihin yliopiston kirjaston pitää kiinnittää huomiota pyrkiessään tuottamaan mahdollisimman laadukkaita ja tutkijan kannalta oikeita palveluja. Tutkijoiden vastaukset osoittavat yksiselitteisesti sen, että kirjaston pitää entisestään lisätä kohdennettua tiedottamistaan niin, että tutkijat löytävät jo

olemassa olevat palvelut ja hankitut aineistot. Tämän lisäksi on jatkettava keskustelua siitä, millaisia palveluja tutkijat odottavat kirjaston tarjoavan.

Kyselyn jyvaskyläläiset vastaajat

Jyväskylän yliopiston kirjasto on viime vuodet ollut latausmäärien vertailussa kansallisten tilastojen kärkiluokkaa

FinELibin haasteen otti vastaan kaikkiaan 204 Jyväskylän yliopistossa työskentelevää tutkijaa. Valtaosa heistä on kokeneita tutkijoita, joiden työssä kansainvälisyys on arkipäivää ja jotka edustavat kattavasti Jyväskylän yliopiston tutkimusaloja. Kysely kiinnosti erityisesti ihmistieteiden edustajia, mutta myös esimerkiksi biologit tarttuivat tilaisuuteen ja kertoivat e-aineistojen merkityksestä omassa arkisessa työssään. Vastausten perusteella e-aineistojen käyttö on todellakin arkipäivää kaikilla tieteenaloilla ja tätä todistavat myös käyttäjätiedot, jonka mukaan Jyväskylän yliopiston kirjasto on viime vuodet ollut latausmäärien vertailussa kansallisten tilastojen kärkiluokkaa.

Tutkijoiden murheet ja kirjaston palvelut

Kysely antaa kansallisesti varsin yhtenäisen kuvan tutkijoiden tavasta käyttää e-aineistoja. Ongelmat ja kirjastoille esitetty kritiikki ovat samansuuntaisia tutkimusinstituutiosta riippumatta (ks. [usein kysytyt kysymykset](#)). Jyvaskyläläisistä tutkijoista noin 40 prosenttia arvelee, että omassa työpaikassa tieteellisten julkaisujen saatavuus on heikompaa kuin muualla. Ihan niin huonosti eivät asiat kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi Tieteellisten seurain valtuuskunnan perustaman [Julkaisufoorumi-hankkeen lehtiluokituslistan](#) kolmannen tasoluokan saaneet lehdet löytyvät erittäin kattavasti Jyväskylän yliopiston kirjaston NELLI-portaalin lehtihaun avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että paikallisilla tutkijoilla ei ole huolta laadukkaimman aineiston saatavuudessa.

Tutkijoista noin 40 prosenttia arvelee, että omassa työpaikassa tieteellisten julkaisujen saatavuus on heikompaa kuin muualla.

Aineiston näennäiselle saavuttamattomuudelle on monta syytä. Lehden haku NELLI-portaalissa voi olla mutkikasta, jos lehden nimessä on myös muita merkkejä kuin kirjaimia. Tutkijoilla on myös varsin vakiintuneet tavat hankkia tietoa, mikä tarkoittaa sitä, että uusia aineistoja tai ominaisuuksiltaan muuttuneita tietokantoja ei välttämättä osata ottaa osaksi omaa arkipäiväistä

työtä. Tämän lisäksi tutkijoita kiusaa kustantajan asettama niin kutsuttu embargo-aika, joka estää uusimpien numeroiden lukemisen elektronisessa muodossa. Syy voi olla myös siinä, että tutkija koettaa tavoittaa aineistoa avoimen verkon kautta, jolloin artikkelin haltuunotto edellyttää sen ostamista.

Uusia aineistoja tai muuttuneita tietokantoja ei välttämättä osata ottaa osaksi omaa arkipäiväistä työtä.

Kaukopalvelu tilaa reilut pari sataa kirjaa kuukaudessa.

Ennen ostopäätöksen tekemistä tutkijan kannattaisi kuitenkin kirjautua yliopiston verkkoon ja yliopiston ulkopuolella verkkoa käyttäessään [NELLI-portaalin](#) OmaNELLIin ja tarkistaa, onko todellakin kysymys meidän yliopiston lissenssisopimusten piiriin kuulumattomasta aineistosta. Jos aineisto ei löydy, tutkija voi kääntyä kirjaston [kaukopalvelun](#) henkilökunnan puoleen ja keskustella heidän kanssaan tilauksesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista. Todennäköistä on, että myös tilattuna aineiston saa edullisemmin kuin itse ostettuna.

Tutkijoiden esittämät hankintatoiveet osoittavat, että oman tutkimusalan lehtiaineistoja ei aina osata hakea. Valtaosa kyselyn yhteydessä esitetyistä hankintatoiveista kuuluu jo yliopiston ostamiin aineistoihin. Osa toiveista liittyi tutkimusaloihin, joita ei ole Jyväskylän yliopistossa ja joissa ei [TUTKA-rekisterin](#) perusteella ole käytännössä lainkaan tutkimustoimintaa. Tässäkään tapauksessa tutkija ei jää ilman tarvitsemaansa aineistoa, sillä kaukopalvelu hoitaa tilauksen.

Kirjaston kaukopalvelu tulee apuun myös silloin, kun tutkija tarvitsee sellaista vanhempaa lehtiaineistoa, johon kirjaston ostamat käyttöoikeudet eivät ulotu. Kaukopalvelusta ei aina edes tarvitse maksaa, sillä Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja opiskelijat saavat tilauttaa Kuopion varastokirjastosta tarvitsemansa aineiston maksutta. Varastokirjastoon sijoitettua aineistoa voi tarkastella joko yliopistokirjastojen yhteistietokannan [LINDAn](#) tai Varastokirjaston oman katalogin [VAARIn](#) kautta.

Kaukopalvelutoiminta edustaa 2010-luvulla oikeastaan jo kirjastojen kokoelmien yhteiskäyttöä, sillä kaikkea aineistoa ei ole järkevää hankkia jokaiseen kirjastoon, vaan yhteistoiminnan kautta kirjastot voivat erikoistua edustamaan paremman on kehysorganisaationsa painopistealoja (ks. aiheesta lisää Huskainen Tuula & al., [Kaukopalvelusta kokoelmien yhteiskäyttöön](#), Signum 6/2011, 5-19; lisäksi Peltonen Iina, [Elektronisten aineistojen kaukopalvelu](#), Signum 6/2011, 11-13).

Painettu kirja pitää pintansa

Vaikka FinELibin järjestämä kysely kosketti e-aineistojen käyttöä, siinä tiedusteltiin myös painetun monografia- ja kokoomateoskirjallisuuden asemaa ja merkitystä tutkimustyössä. Painetulla ja usein myös julkaisuiältään vanhalla tutkimuskirjallisuudella on suuri merkitys etenkin yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa tieteessä. Tätä aineistoa ei ole juurikaan saatavilla elektronisessa muodossa, minkä tutkijat myös hyvin tiedostavat. Kirjalla on edellä mainituilla tieteenaloilla suuri merkitys tutkijoiden keskinäisessä kommunikoinnissa, uuden tiedon jakamisessa ja myös tiedonhankinnassa. Moni ihmistieteilijä löytää vihjeet kiinnostavasta tutkimuskirjallisuudesta käsillä olevan kirjan lähdeluettelosta.

Painetulla kirjalla on suuri merkitys tutkijoiden keskinäisessä kommunikoinnissa, uuden tiedon jakamisessa ja tiedonhankinnassa.

Jyväskylän yliopiston tapainen monitieteinen ja korkeatasoinen tutkimusyhteisö onkin haaste sen kirjastolle, jonka tavoitteena on rajallisten resurssien rajoissa rakentaa mahdollisimman laadukas tieteellinen tietoympäristö. Tämä tarkoittaa sitä, että palveluja tuotetaan ja aineistoja hankitaan hyvin erilaista tutkimusta varten (Ks. lisää Pihlström Sami, *Monitieteinen tutkijayhteisö – haaste kirjastolle*, [Kansalliskirjasto 4/2011](#), 4-10).

Painettu kirja pitää vielä pintansa tutkimusaineistona vaikka työpöytä ei kirjojen alle hautautuisikaan. Kuvassa taidehistorian tutkija Teija Luukkanen-Hirvikoski tutkijanhuoneessaan.

Kirjasto tutkijan tukena

Kirjasto on tutkijalle yksi tietoresurssi muiden joukossa. Tutkijoille oma laitos, kansalliset ja kansainväliset tutkimusryhmät ja sosiaalisen median tutkijayhteisöt sekä luonnollisesti oman alan tärkeimmät konferenssitapahtumat ovat tiedonhankinnan ydintä. Nämä verkostot ovat tutkijoille erityisen tärkeitä, koska tieto syntyy ja jalostuu nimenomaan vuorovaikutuksessa muihin. Kirjaston tarjoamia tietokantoja käytetään ehkä erityisesti, kun tarkistetaan jo tiedossa olevan tutkimuksen saatavuus. FinELibin kysely nosti esille mielenkiintoisen ja hieman hämmentävän tiedon siitä, että tutkijat eivät hyödynnä [RSS-syötteitä](#), vaikka tämä helppo konsti toisi uusimman tiedon varsin vaivattomasti tutkijan työpöydälle.

Verkostot ovat tutkijoille erityisen tärkeitä, koska tieto syntyy ja jalostuu vuorovaikutuksessa muihin.

Tutkijan arjessa tutkimuskirjallisuuden saatavuus ei ole kuitenkaan suurin ongelma, vaan ongelmana on, miten olennainen ja relevantti aineisto saadaan jäsennettyä olemassa olevasta likimain "äärettömästä" massasta. Kun kirjaston tietokantojen käyttö koetaan hankalaksi, turvaututaan avoimessa verkossa toimivaan Googleen tai muuhun vastaavaan hakukoneeseen. Nämä hakukoneet jäsentävät tutkijan puolesta hakutulokset, mutta tarkkaa tietoa hakutulosten jäsentämisen logiikasta on vaikea saada.

Tutkijan kokemaa [informaatioähyä](#) helpottaa myös se, että esimerkiksi Googlen kautta saavutettava aineisto on rajallista ja usein myös tieteellisesti vaatimattomaa kuin mitä kirjaston lisensoidut tietoaaineistot voisivat tarjota. Avoin verkko tukee hyvin tieteellistä tiedonhakua, koska sen kautta saavutetaan muun muassa julkaisuarkistoihin tallennetut tutkimukset. On kuitenkin hyvä tiedostaa se, että avoimen verkon välityksellä pääsee käsiksi ehkä noin 20 prosenttiin referoiduista tiedeartikkeleista (ks. lisää esim. [Björk Bo-Christer & al. 2010](#)).

Kirjaston tutkijapalvelut

Tutkijoiden ilmaisema tarve lisäkoulutuksesta ja kohdennetummasta tiedottamisesta otetaan kirjastossa vakavasti ja palveluja kehitetään sen mukaisesti. Kirjasto on yliopiston keskeinen tutkimuksen infrastruktuuri ja sen tulee huolehtia siitä, että kirjaston kautta yliopistoyhteisölle tarkoitetut tutkimusaineistot voidaan vaivattomasti ottaa käyttöön.

Tiedonhankinta ja -hallinta sekä ymmärrys tieteellisen julkaisemisen prosesseista ovat osa tutkijan akateemista osaamista. Tietoresurssien tehokas käyttö edellyttää taitojen päivittämistä, sillä tietokantojen ominaisuudet muuttuvat ja kirjasto hankkii joko itse tai sitten FinELib-konsortion (lue lisää: [Avauksia ja asemapeliä – Lisensiointifaktat FinELibin tapaan, Kansalliskirjasto 4/2011, 16-](#)

20) kautta uusia tietoaaineistoja. Kirjaston tiedonhankinnan ja -hallinnan oppimispolku kattaa opiskelijan taipaleen yliopistoon tulosta maisterivaiheeseen. Nykyisin myös jatko-opiskelijat kuuluvat tämän koulutuksen piiriin. Mikään ei estä varttunutta tutkijaa osallistumasta kirjaston koulutuksiin tai ottamasta yhteyttä tieteenalansa informaattikkoon ja pyytämästä konsultaatiota itselleen keskeisten tietokantojen käytön päivittämiseen.

Tieteenalan julkaisukulttuuri vaikuttaa siihen, miten julkaisuja pääasiallisesti luetaan.

Elektronisten aineistojen käyttö on yleistä kaikilla tieteenaloilla, mutta tieteenalan julkaisukulttuurilla on suuri merkitys siihen, miten julkaisuja pääasiallisesti luetaan.

Kansainvälisessä julkaisutoiminnassa näkyy jo nyt uudenlaista kulttuurista jäsentymistä niin, että tutkijat pyrkivät saamaan julkaisunsa viittaustietoja synnyttäviin kärkijulkaisuihin. Tähän ohjaa myös 2010-luvun tiedepolitiikka. Julkaisukulttuurien muutoksessa yliopiston on pidettävä huoli siitä, että tutkijoilla on käyttöoikeudet tiedelehtien parhaimmiston. Kirjaston on myös huolehdittava siitä, että tutkijoilla on riittävät taidot tietoaaineistojen tehokkaaseen hyödyntämiseen.

Marja Kokko